

RAAP-RAPPORT 2271

Plangebied Zilverzandtracé te Holten

**Gemeente Rijssen-Holten
Inventariserend veldonderzoek (proefsleuven)
en opgraving**

E.I. Schuurman

Archeologisch Adviesbureau

Colofon

Opdrachtgever: Gemeente Rijssen-Holten

Titel: Plangebied Zilverzandtracé te Holten, gemeente Rijssen-Holten; inventariserend veldonderzoek (proefsleuven) en opgraving

Status: eindversie

Datum: 31 mei 2011

Auteur: *drs. E.I. Schuurman*

Projectcode: RSND

Bestandsnaam: RA2271_RSND

Projectleider: drs. E.I. Schuurman

Projectmedewerkers: J.-E. Pruim & H. Ringenier

ARCHIS-vondstmeldingsnummer: 416827

ARCHIS-waarnemingsnummer: nog niet uitgedeeld

ARCHIS-onderzoeksmeldingsnummer: 45351

Autorisatie: drs. E.C. Pronk

Bevoegd gezag: gemeente Rijssen-Holten

ISSN: 0925-6229

RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V.

Leeuwenveldseweg 5b

1382 LV Weesp

Postbus 5069

1380 GB Weesp

telefoon: 0294-491 500

telefax: 0294-491 519

E-mail: raap@raap.nl

© RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V., 2011

RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V. aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen.

Samenvatting

In opdracht van de gemeente Rijssen-Holten heeft RAAP Archeologisch Adviesbureau in februari en maart 2011 een inventariserend veldonderzoek in de vorm van proefsleuven en aansluitend een opgraving uitgevoerd in verband met de geplande aanleg van een weg te Holten in de gemeente Rijssen-Holten. Het betreft het vervolg op een bureauonderzoek, op grond waarvan werd geconcludeerd dat er mogelijk archeologische resten aanwezig zijn in het plangebied.

Tijdens het proefsleuvenonderzoek is binnen het plangebied één vindplaats aangetroffen. Hier zijn aardewerk, vuurstenen fragmenten en een archeologisch grondspoor aangetroffen. Drie van de scherven konden op grond van de versiering als wikkeldraadaardewerk geïdentificeerd worden. Dergelijk aardewerk heeft een datering in de Vroege Bronstijd. Conform het PvE heeft aansluitend op het proefsleuvenonderzoek een opgraving ter hoogte van de vindplaats plaatsgevonden. Hierbij zijn twee kuilen en een paalkuil vastgesteld. Er is bij de opgraving geen vondstmateriaal aangetroffen. De resten maken mogelijk deel uit van een nederzettingsterrein.

Aangezien de archeologische resten die zijn aangetroffen in het plangebied direct zijn opgegraven, geïnterpreteerd en verwerkt conform de eisen in het PvE, worden er geen verdere aanbevelingen meer gedaan met betrekking tot de vindplaats. Wat betreft het overige deel van het plangebied zijn tijdens het onderzoek geen aanwijzingen gevonden voor de aanwezigheid van archeologische (nederzetting)resten. Het plangebied is sterk beïnvloed door de aanleg van de ontginningsgreppels, waardoor het over grote delen verstoord is. Ook de geringe hoeveelheid vondsten die elders in het plangebied is verzameld, kan als bevestiging gezien worden dat het zeer onwaarschijnlijk is, dat zich hier (nog intacte) archeologische resten bevinden. Het plangebied wordt derhalve vanuit archeologisch oogpunt vrijgegeven.

Wel wordt opgemerkt dat in de directe omgeving van het plangebied nog meer archeologisch resten behorende tot het nederzettingenareaal aanwezig zullen zijn. Geadviseerd wordt om ook bij toekomstige diepe grondwerkzaamheden in de directe nabijheid van het plangebied een archeologisch onderzoek te laten uitvoeren.

Indien bij de uitvoering van de werkzaamheden toch onverwacht archeologische resten worden aangetroffen, dan is conform artikel 53 en 54 van de Monumentenwet 1988 (herzien in 2007) aanmelding van de desbetreffende vondsten bij de Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap c.q. de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed verplicht (vondstmelding via ARCHIS).

RAAP-RAPPORT 2271

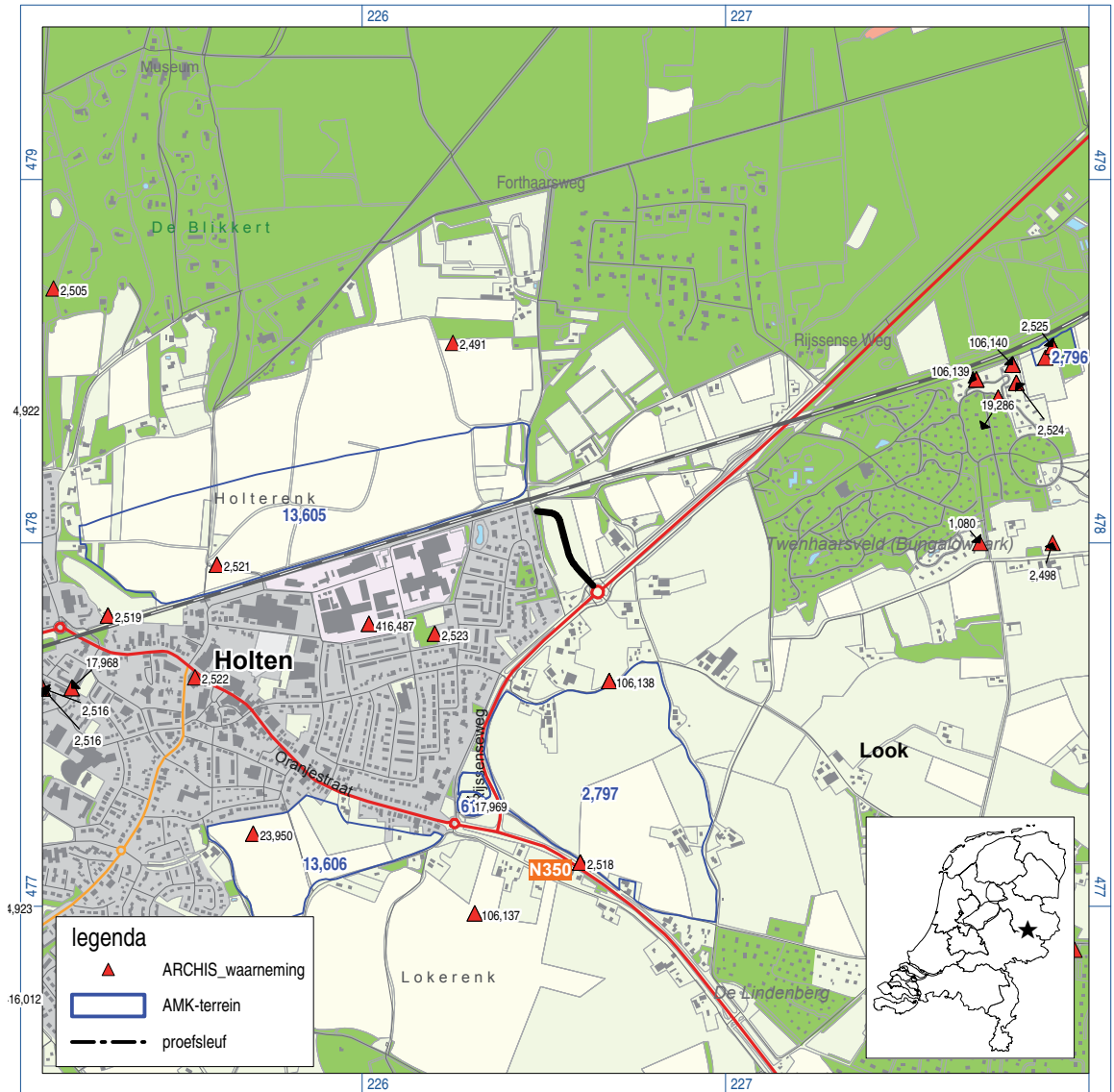
Plangebied Zilverzandtracé te Holten
Inventariserend veldonderzoek (proefsleuven) en opgraving

Inhoud

Samenvatting	5
1 Inleiding	9
1.1 Kader	9
1.2 Administratieve gegevens	11
2 Voorgaand onderzoek	13
3 Doel van het onderzoek	15
4 Methoden	17
5 Resultaten	19
5.1 Fysisch-geografisch onderzoek	19
5.1.1 Landschappelijk kader	19
5.1.2 Geologie en geomorfologie.....	19
5.1.3 Bodemopbouw	19
5.2 Archeologie	22
5.2.1 Grondsporen.....	22
5.2.2 Vondsten	28
5.2.3 De vindplaats.....	30
6 Conclusies en aanbevelingen	35
6.1 Conclusies	35
6.2 Aanbevelingen	37
Literatuur	39
Gebruikte afkortingen	39
Verklarende woordenlijst	39
Overzicht van figuren, tabellen en bijlagen	41
Bijlage 1. Sporenlijst	43
Bijlage 2. Vondstenlijst	44

RAAP-RAPPORT 2271

Plangebied Zilverzandtracé te Holten
Inventariserend veldonderzoek (proefsleuven) en opgraving

Figuur 1. De ligging van het plangebied en de bekende archeologische vindplaatsen uit de omgeving; inzet: ligging in Nederland (ster).

1 Inleiding

1.1 Kader

In opdracht van de gemeente Rijssen-Holten heeft RAAP Archeologisch Adviesbureau in februari en maart 2011 een inventariserend veldonderzoek in de vorm van proefsleuven uitgevoerd. Aansluitend heeft een opgraving plaatsgevonden. Het archeologisch onderzoek vond plaats in verband met de geplande aanleg van een weg direct ten oosten van Holten in de gemeente Rijssen-Holten (figuur 1). Het betreft het vervolg op een eerdere fase van het inventariserend onderzoek dat bestond uit een bureauonderzoek (Diepeveen & Koot, 2005). Op grond van de resultaten daarvan werd geconcludeerd dat niet uitgesloten kan worden dat zich ter hoogte van het plangebied archeologische resten bevinden. Naar aanleiding hiervan werd aanbevolen om dit door middel van proefsleuven te laten vaststellen.

Voorafgaand aan de uitvoering van het proefsleuvenonderzoek is, conform de Kwaliteitsnorm voor de Nederlandse Archeologie (KNA; www.sikb.nl), een Programma van Eisen (PvE) opgesteld (Nieuwenhuis, 2010). Dit PvE diende als leidraad voor het onderzoek.

Het primaire doel van het proefsleuvenonderzoek was het toetsen en aanvullen van de gespecificeerde archeologische verwachting met betrekking tot het onderzochte gebied, waarbij het in eerste instantie ging om het al dan niet vaststellen van de aanwezigheid van archeologische grondsporen. Teneinde een goed afgewogen beslissing (selectiebesluit) door het bevoegd gezag mogelijk te maken, diende het onderzoek zich tevens te richten op de aard, omvang, datering, kwaliteit (gaafheid en conservering) en diepteligging van eventuele archeologische grondsporen/resten. Het doel van de opgraving was naast het vastleggen van de archeologische resten ook het veiligstellen daarvan. In hoofdstuk 3 worden de specifieke onderzoeksvragen met betrekking tot deze aspecten uiteengezet.

Het veldwerk is uitgevoerd van 28 februari t/m 2 maart en op 15 maart. De uitwerking vond plaats in maart en april 2011. Tijdens het onderzoek is op een prettige wijze samengewerkt met het contactpersoon van de gemeente Rijssen-Holten, dhr. J. Nijkamp. Onderzoeksdokumentatie en vondstmateriaal zullen te zijner tijd worden overgedragen aan het depot van de provincie Overijssel.

Het inventariserend veldonderzoek is uitgevoerd volgens de normen van de archeologische beroepsgroep (zie artikel 24 van het Besluit archeologische monumentenzorg). De Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA, versie 3.2), beheerd door de Stichting Infrastructuur Kwaliteitsborging Bodembeheer (SIKB; www.sikb.nl), geldt in de praktijk als richtsnoer. RAAP beschikt over een opgravingsvergunning, verleend door de Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.

RAAP-RAPPORT 2271

Plangebied Zilverzandtracé te Holten
 Inventariserend veldonderzoek (proefsleuven) en opgraving

Geologische perioden			Archeologische perioden						
Tijdvak	Chronozone	Datering	Tijdperk	Datering					
Holoceen	Laat Subatlanticum	1150 na Chr.	Nieuwste tijd (=Nieuwe tijd C)			1795			
			Nieuwe tijd	B	1650				
	A	1500							
	Vroeg Subatlanticum	0	Middeleeuwen	Laat	1250				
				Vol	1050				
				Vroeg	Ottoons	900			
					Karolingisch	725			
					Merovingisch laat	525			
					Merovingisch vroeg	450			
	Romeinse tijd	-450	Laat	270					
			Midden	70 na Chr.					
			Vroeg	15 voor Chr.					
	Subboreaal	-450	IJzertijd	Laat	250				
Midden				500					
Vroeg				800					
Bronstijd			Laat	1100					
			Midden	1800					
			Vroeg	2000					
Atlanticum	-3700	Neolithicum (Nieuwe Steentijd)	Laat	2850					
			Midden	4200					
			Vroeg	4900/5300					
Pleistoceen	Boreaal	-7300	Mesolithicum (Midden Steentijd)	Laat	6450				
				Midden	8640				
	Preboreaal	-9700	Paleolithicum (Oude Steentijd)	Midden	Vroeg	9700			
					Laat	12.500			
					Jong B	16.000			
					Jong A	35.000			
					Oud	250.000			
					Weichselien	Laat Glaciaal	Late Dryas	11.050	
							Allerød	11.500	
							Vroege Dryas	12.000	
Bølling							12.500		
Vroegste Dryas							13.500		
Vroeg Glaciaal						Denekamp	30.500		
						Hengelo	60.000		
						Moershoofd	71.000		
						Odderade	114.000		
						Brørup	126.000		
Pleniglaciaal					Midden	Eemien	126.000		
						Saalien II	236.000		
						Oostermeer	241.000		
	Vroeg	Saalien I	322.000						
		Belvédère/Holsteinien	336.000						
		Glaciaal x	384.000						
		Holsteinien	416.000						
Elsterien	463.000								

Tabel 1. Geologische en archeologische tijdschaal.

RAAP-RAPPORT 2271

Plangebied Zilverzandtracé te Holten
Inventariserend veldonderzoek (proefsleuven) en opgraving

Zie tabel 1 voor de dateringen van de in dit rapport genoemde geologische en archeologische perioden. Enkele vaktermen worden achter in dit rapport beschreven (zie verklarende woordenlijst).

1.2 Administratieve gegevens

Gemeente: Rijssen-Holten

Plaats: Holten

Plangebied: Zilverzandtracé te Holten

Coördinaten: 226.503/478.272 (NW)

266.513/478.272 (NO)

226.611/477.893 (ZW)

226.672/477.905 (ZO)

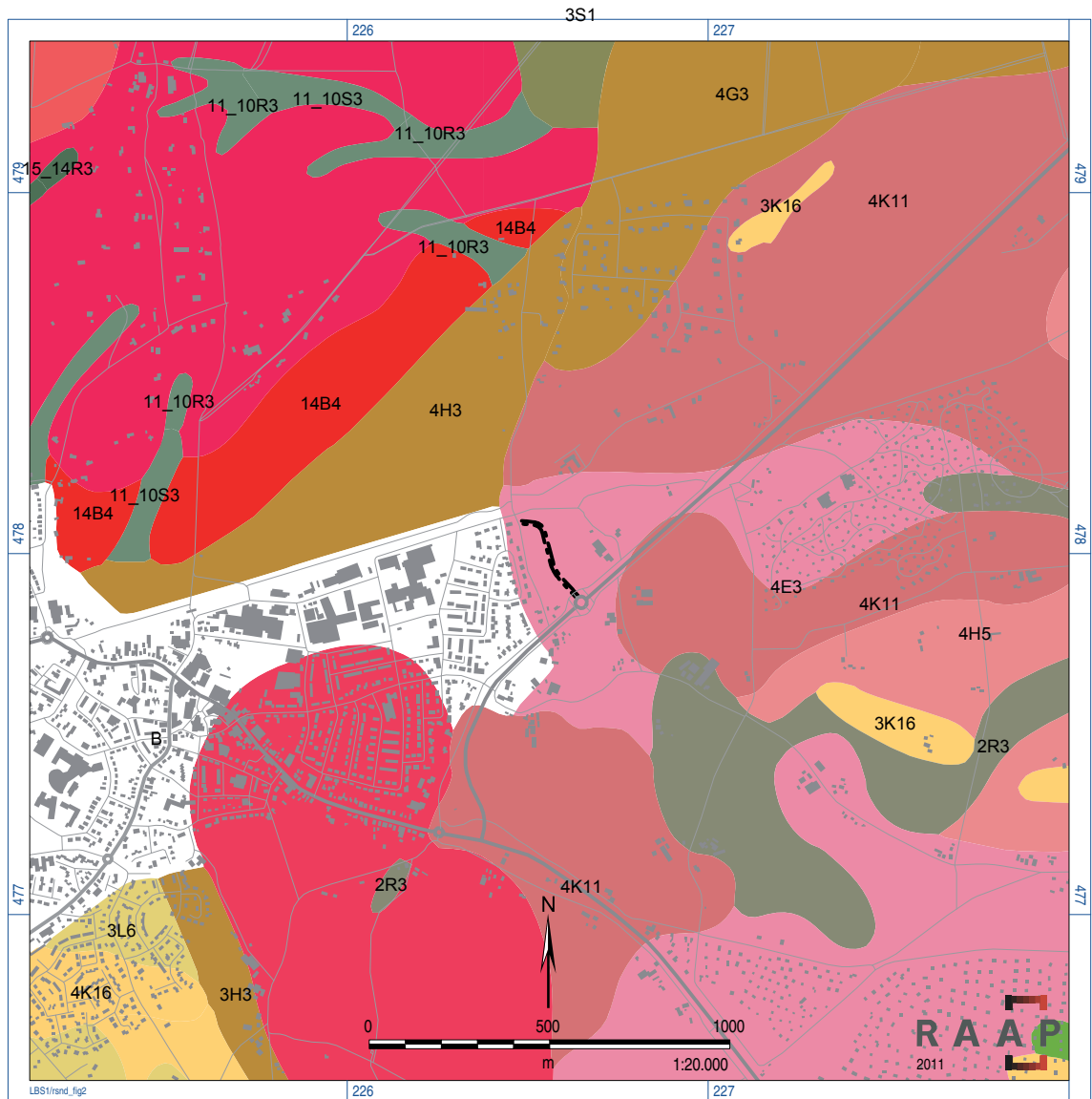
ARCHIS-vondstmeldingsnummer: 416827

ARCHIS-waarnemingsnummer: nog niet uitgedeeld

ARCHIS-onderzoeksmeldingsnummer: 45351

RAAP-RAPPORT 2271

Plangebied Zilverzandtracé te Holten
Inventariserend veldonderzoek (proefsleuven) en opgraving

Figuur 2. Het plangebied geprojecteerd op een uitsnede uit de geomorfologische kaart (bron: Kleinsman & De Lange, 1978). Het plangebied maakt deel uit van een smeltwaterterras (code 4E3).

2 Voorgaand onderzoek

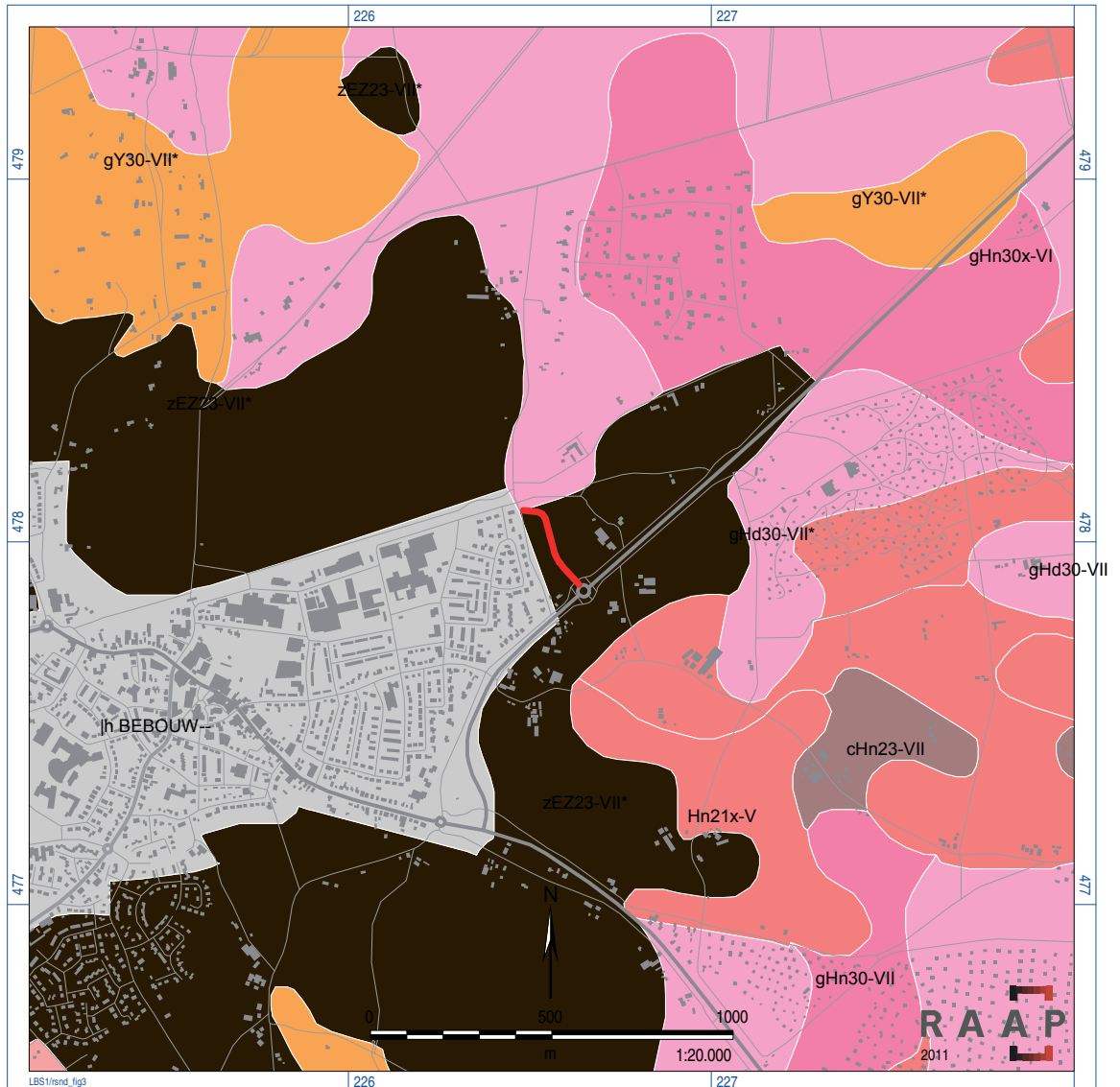
In 2005 is een bureauonderzoek uitgevoerd om de geologische, bodemkundige en landschappelijke kenmerken alsmede de bekende en verwachte archeologische waarden van het plangebied te inventariseren (Diepeveen & Koot, 2005). Hieruit bleek dat het plangebied in de nabijheid van twee terreinen van hoge archeologische waarde ligt (monumentnummers 13605 en 2797; zie figuur 1). Direct ten noorden van het plangebied zijn er sporen van bewoning uit de Romeinse tijd bekend in een 40 cm dikke mogelijke cultuurlaag. Deze laag was afgedekt door een 80 cm dik plaggendek. Circa 285 m ten zuiden van het plangebied ligt een terrein waar archeologische resten uit het Laat Neolithicum, de Midden Bronstijd en de IJzertijd zijn aangetroffen. Ook deze resten zijn afgedekt door een plaggendek. Verder is uit de omgeving van het plangebied een aantal waarnemingen bekend. Het betreft een aantal vuursteenfragmenten met een onbekende datering (ARCHIS-waarnemingsnummer 106138), een aantal scherven die tot de Klokbekercultuur gerekend worden en zodoende een datering in het Laat Neolithicum hebben (ARCHIS-waarnemingsnummer 2523) en een fragment middeleeuws aardewerk (ARCHIS-waarnemingsnummer 416487).

Het plangebied maakt deel uit van een zwak tot matig golvend smeltwaterterras (code 4E3; Kleinsman & De Lange, 1978; zie figuur 2). De bodem wordt gekenmerkt door hoge zwarte enkeerdgronden met lemig fijn zand en grondwatertrap VII (code ZeZ23; Ebbers & Van het Loo, 1992; zie figuur 3).

Op basis van de resultaten van het bureauonderzoek werd aanbevolen om ter hoogte van het beoogde wegtracé een archeologisch vervolgonderzoek in de vorm van proefsleuven uit te voeren met het doel de aard, omvang, datering, kwaliteit (gaafheid en conservering) en diepteligging van eventuele archeologische grondsporen/resten te bepalen. Indien uit het proefsleuvenonderzoek zou blijken dat er inderdaad een of meerdere vindplaatsen in het plangebied aanwezig zijn, dan zou in overleg met het bevoegd gezag na een korte time-out een doorstart naar een opgraving plaatsvinden.

RAAP-RAPPORT 2271

Plangebied Zilverzandtracé te Holten
Inventariserend veldonderzoek (proefsleuven) en opgraving

Figuur 3. Het plangebied op een uitsnede van de bodemkaart (bron: Ebbers & Van het Loo, 1992). Ter hoogte van het plangebied zijn hoge zwarte enkeerdgronden bekend (code zEZ23).

3 Doel van het onderzoek

Het onderzoek in de vorm van proefsleuven werd aanbevolen naar aanleiding van de resultaten van het bureauonderzoek (zie hoofdstuk 2), met het doel te bepalen wat de aard, omvang, datering, kwaliteit en diepteligging van de mogelijk aanwezige archeologische grondsporen/resten is.

Het voornaamste doel van het proefsleuvenonderzoek was het toetsen en aanvullen van de gespecificeerde archeologische verwachting met betrekking tot het onderzochte gebied, waarbij het in eerste instantie ging om het (al dan niet) vaststellen van de aanwezigheid van archeologische grondsporen. Teneinde een goed afgewogen beslissing (selectiebesluit) door het bevoegd gezag mogelijk te maken, diende het onderzoek zich tevens te richten op een aantal aanvullende aspecten ten aanzien van de archeologische grondsporen/resten. In het PvE zijn hiervoor specifieke onderzoeksvragen geformuleerd die door middel van het proefsleuvenonderzoek beantwoord dienen te worden:

- Zijn in het onderzoeksgebied archeologische resten aanwezig en zo ja, wat is hiervan de omvang, (diepte)ligging, aard, datering, gaafheid en conservering?
- Welke uitspraken kunnen op basis van de aangetroffen resten worden gedaan over de functie van de aangetroffen sporen, structuren en vondsten?
- Welke activiteiten zijn op de diverse vindplaatsen uitgevoerd?
- Wat is de relatie tussen de aangetroffen sporen en structuren enerzijds en het landschap en de geologie anderzijds?
- Wat is de hoeveelheid, kwaliteit, aard, spreiding en datering van het vondstmateriaal? Wat is de informatiewaarde van het vondstmateriaal, per vondstcategorie?
- Wat is de diepteligging (t.o.v. maaiveld), de dikte en de stratigrafische positie van de archeologische laag waarin de archeologische resten zijn aangetroffen?
- Kan er op grond van vondsten en bodemkundige gegevens een datering worden verkregen van het ontstaan van het plaggendek en een eventuele oude akkerlaag?
- Wat is de mate van bodemverstoringen als gevolg van de vroegste ontginning en de latere agrarische activiteiten?
- Is in het plangebied vervolgonderzoek noodzakelijk of kunnen door beheersmaatregelen de archeologische resten *in situ* bewaard worden?

RAAP-RAPPORT 2271

Plangebied Zilverzandtracé te Holten
Inventariserend veldonderzoek (proefsleuven) en opgraving

4 Methoden

Aantal proefsleuven en afmetingen

Er is over de gehele lengte van het wegtracé een 4 m brede proefsleuf gegraven. De totale lengte van het tracé bedraagt circa 245 m (kaartbijlage 1). De hartlijn van de proefsleuf komt overeen met de hartlijn van het weggunnet. De opgraving vond plaats over een gebied met een lengte van circa 26 m en een breedte van circa 8 m. Dit is de maximale breedte waarover vergravingen zullen plaatsvinden (zie kaartbijlage 1).

Opgravingsvlakken en profielen

Tijdens het proefsleuvenonderzoek is één vlak aangelegd. Het vlak is aangelegd in de top van de natuurlijke ondergrond. De diepte van de sleuf lag tussen 70 cm -Mv in het noorden en 145 cm -Mv in het uiterste zuiden. De sporen zijn in een reeks genummerd. De bodemlagen zijn ook in een reeks genummerd, waarbij begonnen is bij spoornummer 1000. Langs de oostkant van de werkput zijn om de 50 m profielen met een lengte van 1 m gedocumenteerd. Het vlak is ingetekend met behulp van een GPS. Tijdens het aanvullende onderzoek is op twee locaties een tweede vlak aangelegd onder de ontginningsgreppels. Dit vlak is op circa 130 cm -Mv aangelegd.

Afwerking en behandeling van sporen en vondsten

Tijdens het proefsleuvenonderzoek zijn enkele grondsporen gecoupeerd en, indien relevant, in profiel getekend. Tijdens de opgraving zijn alle relevante sporen gecoupeerd en gedocumenteerd. Vervolgens zijn deze afgewerkt.

Bemonstering

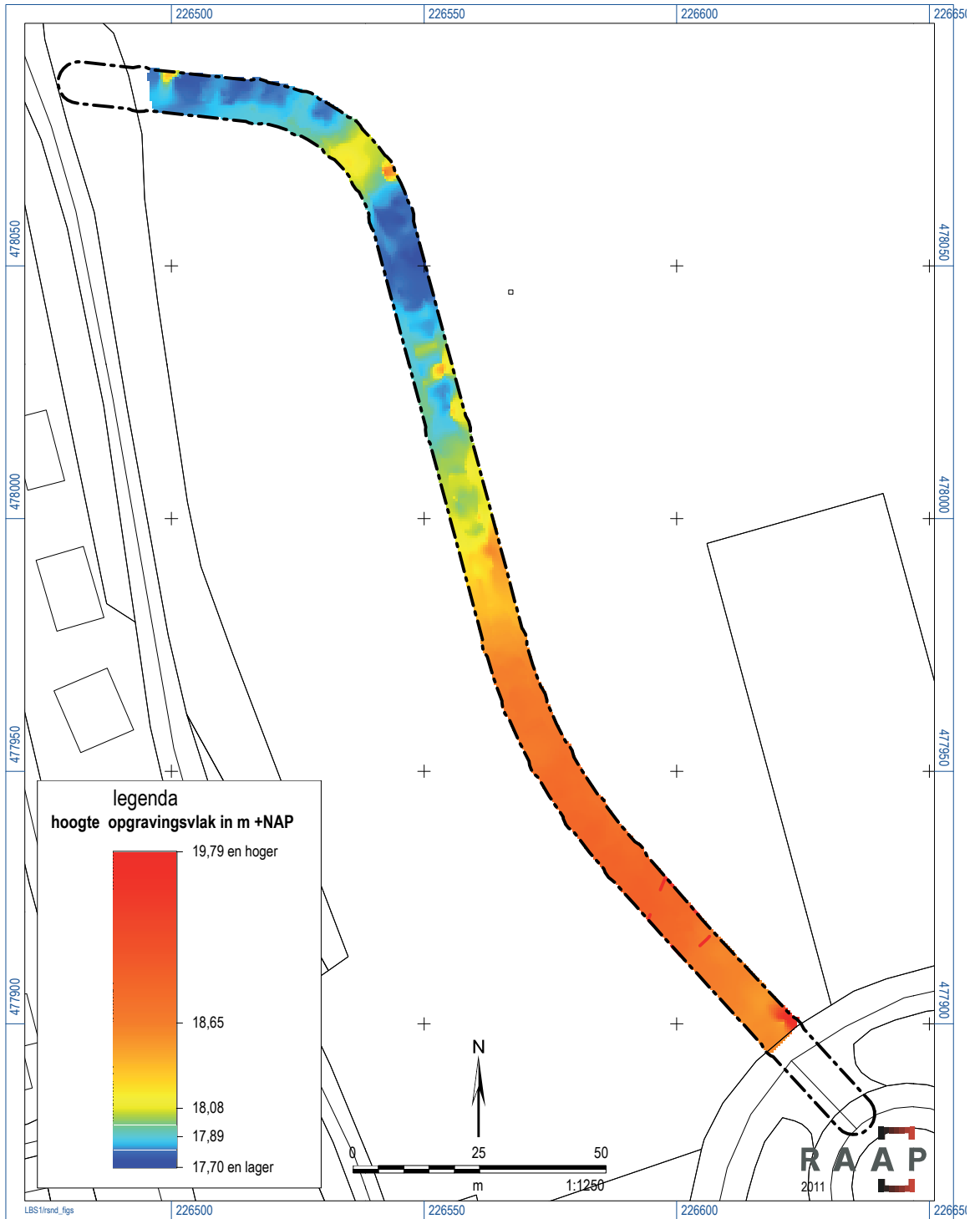
Er is geen aanleiding gezien om van sporen en lagen monsters te nemen voor macrobotanisch onderzoek. Van S19 is een monster genomen om dit later te zeven en te onderzoeken op archeologische indicatoren.

Afwijkingen en aanpassingen van de onderzoeksstrategie

In verband met een betonnen plaat (waarschijnlijk ten behoeve van de watervoorziening van het vee) is een klein deel van het tracé niet ontgraven (zie kaartbijlage 1).

RAAP-RAPPORT 2271

Plangebied Zilverzandtracé te Holten
Inventariserend veldonderzoek (proefsleuven) en opgraving

Figuur 4. Hoogte van het opgravingsvlak met de zone waarin archeologische grondsporen zijn aangetroffen.

5 Resultaten

5.1 Fysisch-geografisch onderzoek

5.1.1 Landschappelijk kader

Het plangebied maakt deel uit van een zwak tot matig golvend smeltwaterterras (code 4E3; Kleinsman & De Lange, 1978; figuur 2). Aan het einde van het Saalien (de voorlaatste ijstijd) ontstond tijdens het afsmelten van de ijskap een groot smeltwaterstuwmeer tussen de door het landijs gevormde stuwwal van de Sallandse Heuvelrug en de zich langzaam terugtrekkende ijsmassa. Het water kon hierdoor maar moeilijk weg. Vanaf de oostelijke helling van de stuwwal spoelde een grote hoeveelheid zand en grind het stuwmeer in. Aan de rand van het stuwmeer werden hierdoor zandterrassen gevormd. Een op dergelijke wijze gevormd smeltwaterterras wordt aangeduid met de Scandinavische naam *kame* (uitspraak: 'keem'). Ook de naam *kame*-terras wordt wel gebruikt.

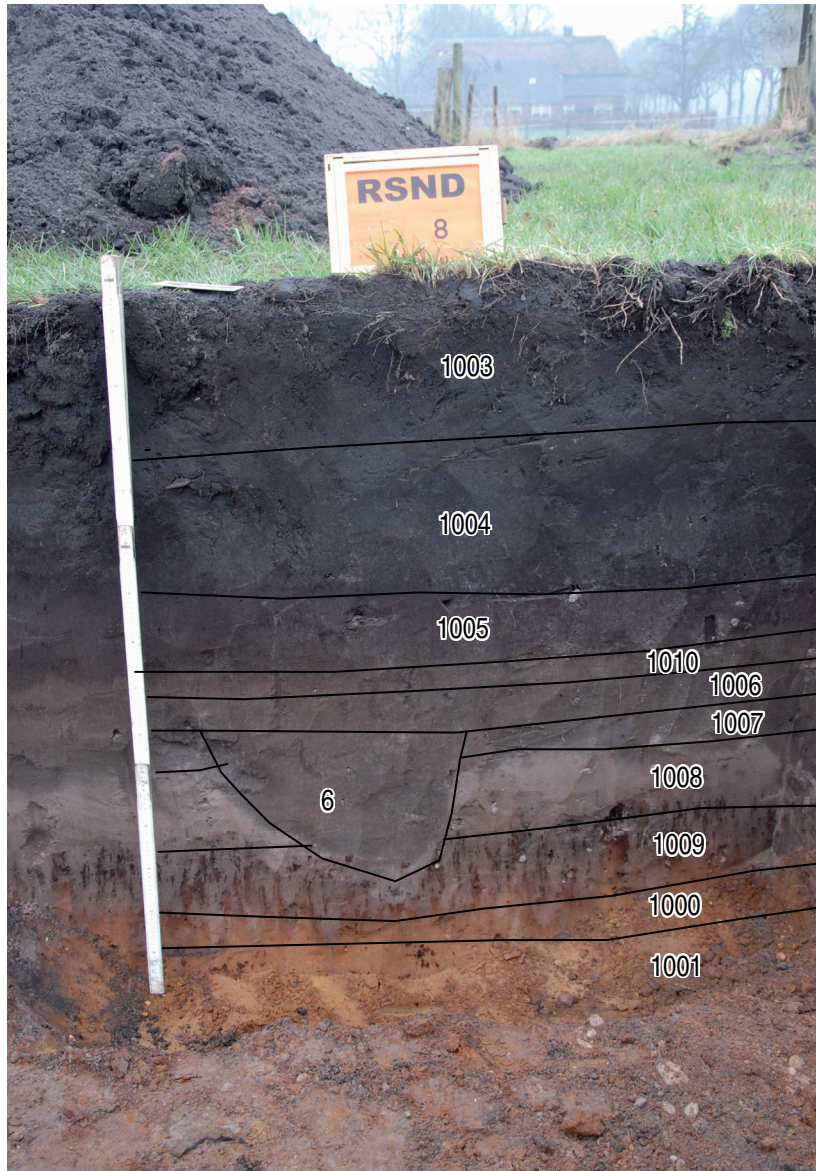
De bodem wordt gekenmerkt door hoge zwarte enkeerdgronden met lemig fijn zand en grondwatertrap VII (code ZeZ23; Ebbers & Van het Loo, 1992; figuur 3). Deze zijn ontstaan door langdurige toepassing van plaggenbemesting. Eeuwenlang werd de vruchtbaarheid van de akkers op de essen op peil gehouden door deze te bemesten met potstalmest, een mengsel van mest en plaggen afkomstig van heidevelden en uit laaggelegen (natte) gebieden. Het opbrengen van potstalmest leidde tot het ontstaan van dikke humeuze lagen of esdekken en een sterke ophoging van de essen. Essen zijn vaak ontstaan op gronden die (zeer) geschikt waren als akkerland. Hierbij zijn bodemkundige eigenschappen zoals minerale rijkdom, een goede vochthuishouding en een relatief hoge ligging belangrijke voorwaarden. Bovendien biedt het dikke plaggendeck een goede bescherming tegen moderne bodembewerkingstechnieken, waardoor archeologische resten in de ondergrond vaak goed bewaard blijven.

5.1.2 Geologie en geomorfologie

De ondergrond in het plangebied wordt gekenmerkt door zwak siltig, matig grof zand met grind, waarbij op een aantal plekken zelfs sprake is van grindopduikingen. Deze afzettingen zijn geïnterpreteerd als smeltwaterterrasafzettingen. Aan de hand van de genomen vlakhoogtes is in figuur 4 het oorspronkelijke reliëf weergegeven. Hieruit komt naar voren dat de zuidelijke helft van het plangebied in het verleden beduidend hoger lag dan de noordelijke helft en zodoende een meer aantrekkelijke locatie was voor bewoning.

5.1.3 Bodemopbouw

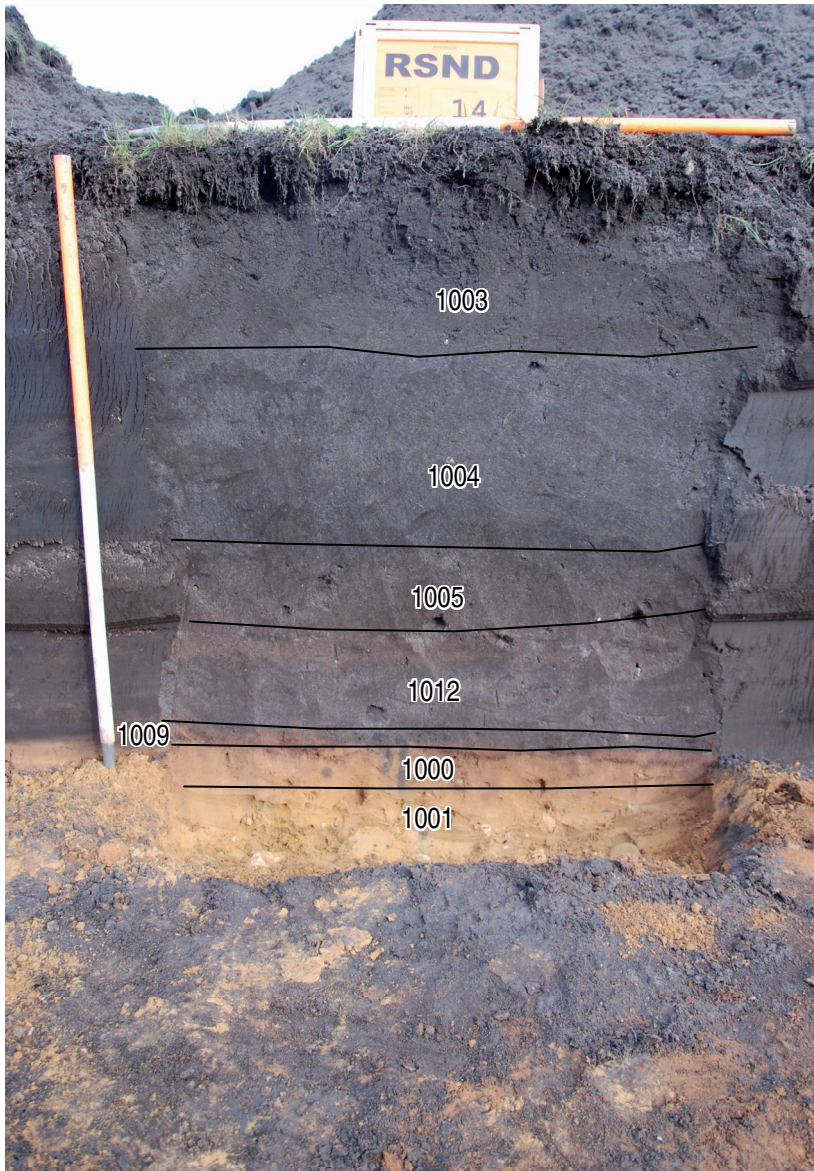
Conform de gegevens van de bodemkaart is in grote delen van het plangebied een hoge, zwarte enkeerdgrond aangetroffen. Alleen in het noordelijkste deel van het plangebied is deze niet aangetroffen. Onder het plaggendeck of de bouwvoor zijn restanten van een podzolbodem vastgesteld, waarbij deze in het zuiden van het plangebied het meest compleet is. Tevens is hier een laag aan-

Figuur 5. Profielopname oostprofiel zuidelijk deel van de proefsleuf.

getroffen die sterk op een oude akkerlaag lijkt. De bodemopbouw in het zuiden van het plangebied kan als volgt worden beschreven (figuur 5):

- 0-30 cm bouwvoor (S1003)
- 30-60 cm plaggendek, donkerbruin (S1004)
- 60-75 cm plaggendek, donkerbruingrijs (S1005)
- 75-80 cm plaggendek, bruingrijs (S1010)
- 80-95 cm plaggendek of oude akkerlaag, donkergrijsbruin (S1006)
- 95-100 cm basis plaggendek of restant fossiele bouwvoor, donkergrijs (S1007)
- 100-120 cm uitspoelingslaag, E-horizont (S1008)
- 120-135 cm inspoelingslaag, B-horizont (S1009)
- 135-145 cm overgangslaag naar moedermateriaal, BC-horizont (S1000)
- Vanaf 145 cm moedermateriaal, C-horizont (S1001)

Figuur 6. Meest voorkomend profiel, zoals aangetroffen in het centrale deel van de proefsleuf.

In grote delen van het plangebied is de podzolbodem minder compleet en ontbreekt de mogelijke oude akkerlaag. Hier ziet de bodemopbouw er als volgt uit (figuur 6):

0-35 cm bouwvoor (S1003)

35-80 cm plaggendeek, donkerbruin (S1004)

80-95 cm plaggendeek, donkerbruingrijs (S1005)

95-110 cm basis plaggendeek, donkergrijs (S1012)

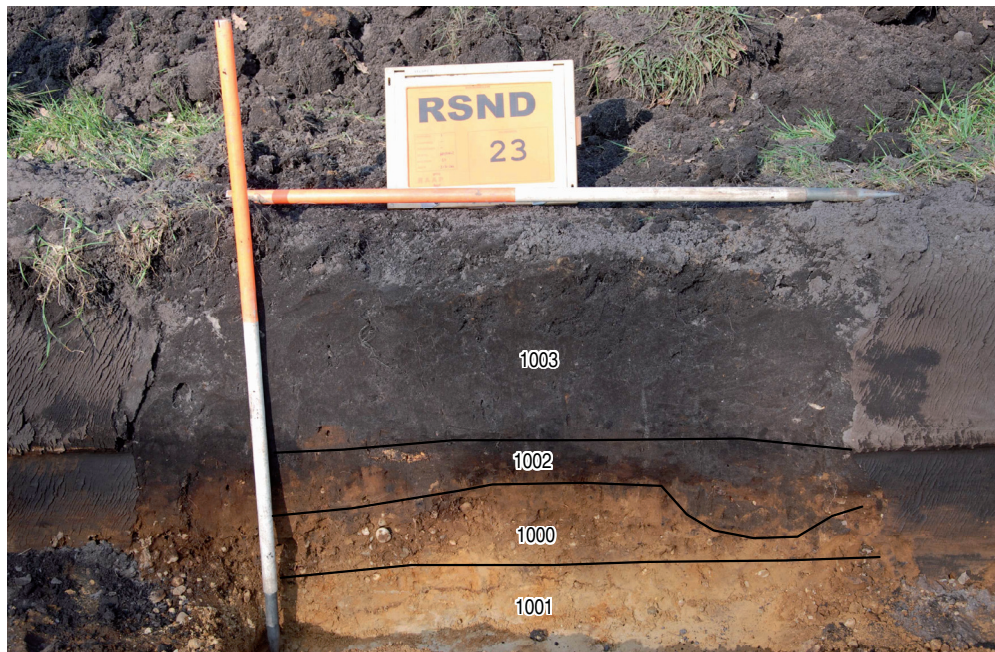
110-115 cm inspoelingslaag, B-horizont (S1009)

115-125 cm overgangslaag naar moedermateriaal, BC-horizont (S1000)

Vanaf 125 cm moedermateriaal, C-horizont (S1001)

Op een aantal plekken is onder de basis van het plaggendeek een menglaag waargenomen (S1002).

Deze houdt vermoedelijk verband met de aanleg van de ontginningsgreppels, waarbij de toenmalige bovengrond vermengd is geraakt met onderliggend materiaal. Brokken van de B-horizont in deze menglaag bevestigen dit vermoeden.

Figuur 7. Het bodemprofiel in het noorden van het plangebied. Hier is geen plaggendek vastgesteld.

In het noorden van het plangebied is de volgende bodemopbouw opgetekend (figuur 7):

0-40 cm bouwvoor (S1003)

40-55 cm menglaag (S1002)

55-70 cm overgangslaag naar moedermateriaal, BC-horizont (S1000)

Vanaf 70 cm moedermateriaal, C-horizont (S1001)

Samengevat kan gesteld worden dat het bodemopbouw ter hoogte van het plangebied relatief constant is. De dikte van het plaggendek neemt in noordelijke richting af, wat uiteindelijk resulteert in de afwezigheid van een dergelijk dek. In het hele plangebied zijn ontginningsgreppels vastgesteld. Daarnaast is in het noordelijke deel een andere, grote (meer recente) verstoring aangetroffen.

5.2 Archeologie

5.2.1 Grondsporen (tabel 2)

In het opgravingsvlak is in de top van de natuurlijke ondergrond op een diepte variërend van 70 tot 145 cm -Mv een grote hoeveelheid bodemverkleuringen waargenomen. In de meeste gevallen gaat het om ontginningsgreppels (figuren 8 t/m 11). Hiernaast zijn verkleuringen aangetroffen die natuurlijk van aard zijn. Op twee plaatsen is een recente bodemverstoring vastgesteld, waarbij het in noorden van het plangebied een grotere verstoring betreft (figuur 12). Er zijn in totaal vier archeologische grondsporen opgetekend.

De aangetroffen ontginningsgreppels zijn in het verleden aangelegd om de grond te verbeteren. Deze grondverbetering heeft vóór de aanleg van het plaggendek plaatsgevonden, aangezien er geen sporen van diepe grondwerkzaamheden in het plaggendek zijn vastgesteld. De breedte en oriëntatie van de greppels verschilt. Zo zijn in het zuiden van het plangebied, over een zone van

RAAP-RAPPORT 2271

Plangebied Zilverzandtracé te Holten
Inventariserend veldonderzoek (proefsleuven) en opgraving

Figuur 8. Een vlakopname van het zuidelijke deel van de proefsleuf met noordwest-zuidoost georiënteerde ontginningsgreppel.

sporencategorie	aantal
ontginningsgreppel	7
kuil	3
paalkuil	1
natuurlijke laag	4
menglaag	1
cultuurdek	7
bouwvoor, recent	1
vervallen	3
dierlijke verstoring	2
natuurlijke verstoring	7
recente verstoring	2
totaal	38

Tabel 2. Overzicht sporencategorieën.

Figuur 9. Het vlak ter hoogte van het midden van de proefsleuf (foto is vanuit het noorden genomen). Hier zijn bredere ontginningsgreppels waargenomen dan in het zuidelijke deel van de proefsleuf.

RAAP-RAPPORT 2271

Plangebied Zilverzandtracé te Holten
Inventariserend veldonderzoek (proefsleuven) en opgraving

Figuur 10. Het noordelijke deel van de proefsleuf. In de verte is een recente verstoring te zien.

Figuur 11. Een van de ontginningsgreppels in profiel.

*Figuur 12. De recente verstoring in het noorden van de proefsleuf.
Mogelijk betreft het een drinkkuil voor vee die later is dichtgegooid.*

circa 20 m, oost-west georiënteerde greppels met een breedte tussen de 35 en 45 cm aangetroffen. Verder naar het noorden neemt de breedte van de greppels toe tot meer dan 150 cm. Halverwege de proefsleuf zijn zowel oost-west ook als noord-zuid georiënteerde greppels aangetroffen. De naar het noorden lopende banen zijn beduidend minder breed. Onder de greppels zijn spitsporen waargenomen, wat betekent dat de greppels handmatig zijn gegraven. De afzonderlijke greppels zijn niet alle getekend. In kaartbijlage 1 zijn ter hoogte van het betreffende deel van de proefsleuf enkele greppels afgebeeld. Verder zijn alleen de zone waarin de greppels zijn aangetroffen en de oriëntatie van de greppels weergegeven.

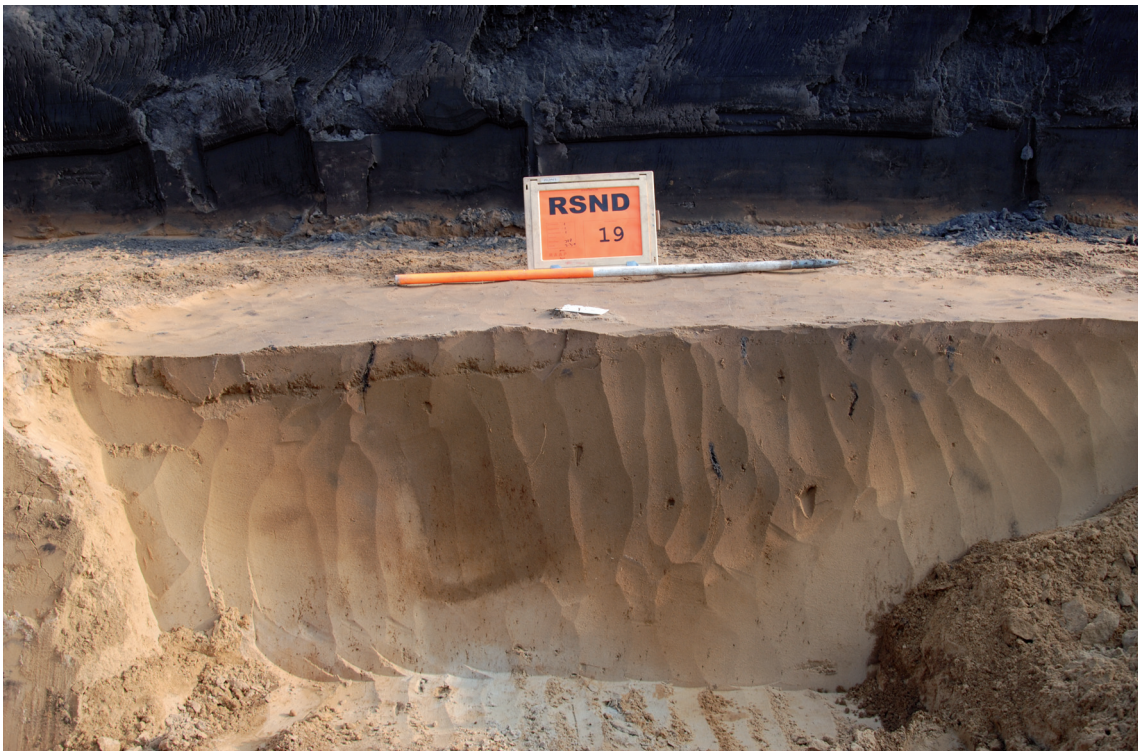
De archeologische grondsporen bestaan uit drie kuilen en een paalkuil (S1, S15, S19 en S23). De sporen bevonden zich in de top van de natuurlijke ondergrond op een diepte van circa 90 cm -Mv, in een zone waar de ontginningsgreppels in mindere mate aanwezig waren (figuur 13; kaartbijlage 1). Alleen S1 leverde vondsten op. Het betreft een kuil met een diameter van 200 cm en een diepte

RAAP-RAPPORT 2271

Plangebied Zilverzandtracé te Holten
Inventariserend veldonderzoek (proefsleuven) en opgraving

Figuur 13. Het deel van de sleuf waar archeologische sporen zijn aangetroffen. Goed zichtbaar is de grijze vlek die uiteindelijk een kuil (S1) bleek te zijn.

Figuur 14. Profielopname van S1.

Figuur 15. Vlakopname van de oostelijke uitbreiding. Het houtskoolrijke spoor (S19) ter hoogte van de putrand is duidelijk zichtbaar.

van maximaal 55 cm. De kuil heeft twee vullingen, waarbij de binnenste vulling duidelijk grijs is (figuur 14). De twee vullingen zijn in het vlak niet waargenomen. Spoor 15 heeft een diameter van circa 45 cm en een diepte van 23 cm. De kleur is bruingrijs en in het profiel is een duidelijke kom zichtbaar. De bovenkant is door een natuurlijke verstoring beïnvloed. De derde kuil (S19) heeft een opvallend donkere kleur (figuren 15 en 16). Het betreft een rond, houtskoolrijk spoor met een diameter van ruim 100 cm en een maximale diepte van 38 cm. De aangetroffen paalkuil (S23) heeft een ovale vorm met een geelbruinwitte kleur. Het profiel is komvormig met een diepte van 20 cm.

Tijdens het aanvullende onderzoek is op twee plaatsen een tweede vlak onder de ontginningsgreppels aangelegd om zo te onderzoeken of zich onder de greppels nog diepe grondsporen bevinden. Deze zijn niet aangetroffen.

Figuur 16. Coupe door S19.

5.2.2 Vondsten

Er zijn in totaal 35 vondsten aangetroffen. Het betreft negentien fragmenten aardewerk, zestien vuursteenfragmenten en een fragment glas. Het monster dat van S19 is genomen leverde tijdens het zeven geen extra vondstmateriaal op.

Aardewerk

Het aardewerk kan gesplitst worden in aardewerk uit de Prehistorie en aardewerk uit de Late Middeleeuwen/Nieuwe tijd.

Het aardewerk uit de Prehistorie is voornamelijk aangetroffen ter hoogte van de vindplaats, en is afkomstig uit een kuil (S1), een ontginningsgreppel (S4), een menglaag (S1002) en de natuurlijke ondergrond (S1001). S1002 is op een aantal plaatsen in de proefsleuf aangetroffen. De laag 'hangt' boven de ontginningsgreppels en bevat brokken van de podzolbodem. Waarschijnlijk is de menglaag ontstaan toen de ontginningsgreppels zijn aangelegd, waarbij de podzolbodem verploegd is geraakt met de opgebrachte grond. Hierbij zijn dan ook de archeologische indicatoren in de laag terecht gekomen. Twee scherven zijn verder in het noorden buiten de vindplaats aangetroffen in twee ontginningsgreppels (beide S8). Deze fragmenten liggen niet meer in hun oorspronkelijke context.

Van de meeste fragmenten ontbreken de diagnostische kenmerken om het aardewerk aan een exacte periode toe te kunnen schrijven. Het relatief zacht gebakken aardewerk is gemagerd met steengruis. Globaal kan aan dit materiaal een datering vanaf het Neolithicum t/m de IJzertijd gegeven worden.

Figuur 17. Een fragment wikkeldraadaardewerk (vstnr. 2), gevonden in ontginningsgreppel (S4). Schaal 1:1.

Figuur 18. De vondsten uit S1 (vstnr. 9). Schaal 1:1.

Op drie fragmenten zijn versieringen aangetroffen (vstnrs. 2, 3 en 9; figuren 17 en 18). Het betreft wikkeldraadversiering. De versiering is aangebracht met een voorwerp waar een touw omheen was gewikkeld, oftewel een wikkeldraadstempel: het gidsartefact voor de Vroege Bronstijd (voor een complete pot, zie figuur 19). Het betreft twee wandfragmenten en een mogelijk fragment van een rand. De twee wandscherven zijn geelbruin van kleur en hebben een dikte van 8 en 9 tot 11 mm. Het randfragment is roodbruin van kleur. De dikte van de scherf is 7 mm, maar de rand lijkt niet compleet te zijn. De versiering loopt over de rand door.

Figuur 19. Afbeelding van aardewerk met wikkeldraadversiering, gevonden bij de Renkumse Beek (bron: Butler & Fokkens, 2005).

Het aardewerk uit de Nieuwe tijd is aangetroffen in het donkerbruingrijze plaggendek (S1004). Het betreft twee fragmenten geglazuurd steengoed en een fragmenten geglazuurd roodbakkerd aardewerk (figuur 20). Een van de fragmenten steengoed kan in de 16e eeuw (vroege NTA) gedateerd worden; het andere fragment is met een datering in de 18e eeuw recenter van aard (NTB).

Figuur 20. Vondsten uit het plaggendek. Schaal 1:1.

Het fragment roodbakkerend dateert uit de 17e eeuw (NTA). Uit deze gegevens kan geconcludeerd worden dat het plaggendek zijn oorsprong in de Nieuwe tijd kent.

Vuursteen

Er zijn zestien fragmenten vuursteen aangetroffen, waarvan één fragment na nadere inspectie natuurlijk lijkt te zijn (vstnr. 13 uit S16). De vijftien andere fragmenten zijn afkomstig uit S1 (figuur 18). Het betreft grotendeels kleine fragmenten bewerkingsafval. Er zijn geen werktuigen gevonden.

Glas

In het plaggendek (S1004; figuur 20) is één fragment glas aangetroffen. Het gaat om wit glas dat in de Nieuwe tijd is gedateerd.

Ruimtelijke verspreiding van de vondsten

De (prehistorische) vondsten zijn grotendeels aangetroffen in de nabijheid van de zone waar ook de archeologische grondsporen zijn vastgesteld. Het vondstmateriaal is deels afkomstig uit een archeologisch grondspoor (S1). Het overige materiaal is in een menglaag en in de basis van een ontginningsgreppel gevonden. Er zijn twee fragmenten handgevormd aardewerk verder naar het noorden in de proefsleuf gevonden. Deze zijn afkomstig uit ontginningsgreppels; de oorspronkelijke locatie van de scherven is niet bekend.

5.2.3 De vindplaats

Interpretatie

Binnen het plangebied zijn op een oppervlakte van iets meer dan 100 m² drie kuilen en een paalkuil vastgesteld. Er is een relatief geringe hoeveelheid vondstmateriaal verzameld. Aangezien het om een betrekkelijk klein oppervlak gaat, dat uiteindelijk in zijn geheel onderzocht is en er geen sprake is van structuren e.d., is het moeilijk om een uitspraak te doen over de functie van het terrein. De vindplaats maakt mogelijk deel uit van een nederzettingsterrein, waarbij de kern van de nederzetting in de directe nabijheid van het plangebied gezocht moet worden. Mogelijk ligt deze ten westen van het plangebied, waar een duidelijke verhoging van het landschap zichtbaar is. Nederzettingsterreinen uit de Vroege Bronstijd zijn tot op heden zeldzaam. Kuilen met aardewerk, zoals gevonden tijdens onderhavig onderzoek, worden vaker aangetroffen, maar overige

bewoningssporen, zoals paalsporen, ontbreken meestal (Fokkens, 2005). Uit de omgeving van het plangebied zijn geen andere waarnemingen uit de Vroege Bronstijd bekend, wat deze ontdekking wel bijzonder maakt.

Gaafheid van de vindplaats

Het plangebied, en de vindplaats daarbinnen, is sterk beïnvloed door de aanleg van ontginningsgreppels en door latere agrarische activiteiten. Hoewel dat heeft geleid tot aantasting van het archeologische sporenbestand zijn de diepere grondsporen wel deels intact gebleven. Tijdens het aanvullende onderzoek is op twee plaatsen een tweede opgravingsvlak onder de ontginningsgreppels aangelegd. Op dit niveau zijn echter geen diepere grondsporen meer aangetroffen. In verband met de agrarische activiteiten is een deel van het vondstmateriaal verspreid geraakt en buiten de context van prehistorische grondsporen aangetroffen. Deze vondsten bevonden zich stratigrafisch gezien niet meer *in situ*. Het latere, dikke plaggendeck echter heeft na de initiële verstoringen, de vindplaats goed afgedekt en beschermd tegen meer recente grondwerkzaamheden.

Hoewel het plangebied deels is aangetast door ontginningswerkzaamheden, mag worden aangenomen dat wanneer de vindplaats zich binnen het plangebied verder had voortgezet er meer vondsten en grondsporen in het plangebied aanwezig hadden moeten zijn. Er wordt derhalve van uitgegaan, dat de vindplaats zich binnen het plangebied tot de opgegraven zone beperkt (kaartbijlage 1).

Conservering van de vindplaats

De conserveringstoestand van de vondstcategorieën aardewerk, vuursteen en glas is normaal voor het Oost-Nederlands zandgebied. De conservering van bot en verkoolde botanische resten is onbekend, aangezien dergelijke resten niet zijn aangetroffen. Organische resten blijven in droge zandgronden van Oost-Nederland echter doorgaans slecht bewaard.

Waardering

De waardestelling is uitgevoerd conform de KNA (versie 3.2; bron: www.sikb.nl). In de KNA worden criteria genoemd voor de waardering van archeologische vindplaatsen. Men maakt hierbij onderscheid in de belevingswaarde, de fysieke kwaliteit en de inhoudelijke kwaliteit van een vindplaats. De waardestelling van archeologische vindplaatsen wordt bereikt door middel van een systeem tot waardering. Daartoe wordt aan de meeste criteria een meetwaarde toegekend. Deze meetwaarden, waarbij de scores 1, 2 of 3 staan voor de scores 'laag', 'midden' en 'hoog', worden weergegeven in een tabel. Belevingswaarde is slechts van belang voor zichtbare archeologische monumenten en derhalve voor het onderzoek in Holten niet relevant.

De mate waarin archeologische overblijfselen nog intact en in hun oorspronkelijke positie aanwezig zijn, geeft een indruk van de fysieke kwaliteit van een vindplaats. Binnen deze waarde wordt onderscheid gemaakt tussen de criteria gaafheid en conservering:

- gaafheid: de mate van niet verstoord zijn en de stabiliteit van de fysieke omgeving;
- conservering: de mate waarin archeologisch vondstmateriaal bewaard is gebleven.

De vindplaatsen worden op basis van hun fysieke kwaliteit als 'in principe behoudenswaardig' aangemerkt als de criteria gaafheid en conservering samen bovengemiddeld (5 of 6 punten) scoren. Bij een middelmatige tot lage score (4 punten of minder) wordt naar de inhoudelijke kwaliteitscriteria gekeken om te bepalen of het terrein toch behoudenswaardig is. Indien te verwachten is dat op een van de inhoudelijke criteria 'hoog' wordt gescoord, wordt de vindplaats 'in principe behoudenswaardig' geacht. Dit 'vangnet' heeft tot doel ervoor te zorgen dat aan terreinen die van beperkte fysieke kwaliteit zijn maar desondanks inhoudelijk van groot belang, geen negatief selectiebesluit wordt toegekend.

De beoordeling van de fysieke kwaliteit is gerelateerd aan de archeoregio waarin de vindplaats zich bevindt; op deze wijze wordt de conserveringstoestand in relatie tot andere relevante sites bekeken. Zo kan in pleistoceen Nederland een vlakgraf waar geen botmateriaal, maar nog wel een lijksilhouet aanwezig is een hoge waardering krijgen, terwijl in holoceen Nederland de afwezigheid van botmateriaal - wanneer dit wel verwacht mag worden - tot een lage waardering kan leiden.

Vindplaatsen die op grond van hun fysieke kwaliteit als 'in principe behoudenswaardig' zijn aangemerkt, worden vervolgens gewaardeerd op hun inhoudelijke kwaliteit. Bij waardering op basis van inhoudelijke kwaliteit wordt eerst een afweging gemaakt op basis van de eerste drie criteria:

- zeldzaamheidswaarde: de mate waarin een bepaald type monument schaars is (of is geworden) voor een periode of in een gebied;
- informatiewaarde: de betekenis van een monument als bron van kennis over het verleden;
- ensemblewaarde: de meerwaarde die aan een monument wordt toegekend op grond van de mate waarin sprake is van een archeologische context en van een landschappelijke context.

Bij een bovengemiddelde score van 7 punten of meer wordt de vindplaats als behoudenswaardig aangemerkt. Bij vindplaatsen met een lagere inhoudelijke waardering (minder dan 7 punten) wordt nagegaan of het criterium representativiteit van toepassing is. Zo ja, dan wordt een voorstel gedaan voor een als behoudenswaardig aan te merken steekproef per criterium.

Waardering van de vindplaats

De vindplaats in plangebied wordt als behoudenswaardig gewaardeerd. In tabel 3 is aangegeven op basis van welke criteria besloten is om de vindplaats behoudenswaardig te achten. De waardering is uitgevoerd conform de KNA.

Aan de belevingswaarde (criteria schoonheid en herinneringswaarde) is geen score toegekend, aangezien de resten niet zichtbaar zijn in het landschap.

De fysieke kwaliteit van de vindplaats scoort 4 punten. De archeologische resten zijn alleen deels stratigrafisch intact behouden gebleven, de diepere sporen zijn onder het plaggendek goed bewaard gebleven en goed leesbaar. De conserveringstoestand van de archeologische resten is goed, mede als gevolg van het aanwezige plaggendek. Organische resten zijn niet aangetroffen en er kan derhalve geen uitspraak gedaan worden over de conserveringstoestand van deze vondstcategorie.

Waarde	Criteria	Scores		
		Hoog	Midden	Laag
Beleving	Schoonheid	wordt niet gescoord		
	Herinneringswaarde	wordt niet gescoord		
Fysieke Kwaliteit	Gaafheid		2	
	Conservering		2	
Inhoudelijke kwaliteit	Zeldzaamheid	3		
	Informatiewaarde		2	
	Ensemblewaarde		2	
	Representativiteit	n.v.t.		

Tabel 3. Scoretabel waardestelling van de vindplaats.

De eerste drie inhoudelijke kwaliteitscriteria (zeldzaamheid, informatiewaarde en ensemblewaarde) leveren een gezamenlijke score op van 7 punten, waarbij het criterium ‘zeldzaamheid’ 3 punten scoort. Dit is voldoende om de vindplaats als behoudenswaardig te waarderen. De zeldzaamheid scoort hoog aangezien archeologische resten uit de Vroege Bronstijd zelden aangetroffen worden. In de omgeving van het plangebied zijn dan ook nog niet eerder dergelijke vondsten gedaan. De informatiewaarde scoort middelmatig omdat de aangetroffen resten maar betrekkelijk weinig informatie opleveren. Het gaat om een relatief klein gebied en de vindplaats strekt zich zeer waarschijnlijk ook buiten het plangebied uit. Uitspraken over de functie van aangetroffen grondsporen kunnen op grond van de beschikbare gegevens niet gedaan worden. Anderzijds tonen de resten aan dat hier ook in de Vroege Bronstijd activiteiten hebben plaatsgevonden; hier waren eerder nog geen aanwijzingen voor. De ensemblewaarde van de vindplaats betreft de meerwaarde die wordt toegekend aan een monument op grond van een archeologische en landschappelijke context. In het geval van de onderhavige vindplaats is de synchrone context middelmatig. In de directe omgeving zijn (nog) geen andere, duidelijke aanwijzingen voor het nederzettingsterrein aangetroffen (archeologische context). Mogelijk moet de kern van de nederzetting ten westen van het plangebied gezocht worden, waar een duidelijke verhoging van het landschap zichtbaar is. Gezien de ligging van de vindplaats in het zandgebied van Oost-Nederland (landschappelijke context) kan ervan uitgegaan worden dat ecologische resten, aan de hand waarvan de ontwikkeling van landschap en vegetatie door de tijd te reconstrueren zijn, alleen in verkoolde vorm goed bewaard zijn gebleven.

De vindplaats kan op basis van de fysieke kwaliteit en de inhoudelijke kwaliteit als behoudenswaardig worden aangemerkt. Omdat het uiteindelijke wegtracé een breedte van slechts 8 m heeft, en het dus om een relatief gering oppervlak gaat waarbinnen archeologische resten zijn aangetroffen is door het bevoegd gezag (Het Oversticht) geadviseerd om de vindplaats binnen de grenzen van het plangebied volledig op te graven, om zo het plangebied *ex situ* te behouden. Dit advies is door de gemeente opgevolgd.

RAAP-RAPPORT 2271

Plangebied Zilverzandtracé te Holten
Inventariserend veldonderzoek (proefsleuven) en opgraving

6 Conclusies en aanbevelingen

6.1 Conclusies

Op basis van de resultaten van het proefsleuvenonderzoek van het plangebied Zilverzandtracé, in de gemeente Rijssen-Holten, is vastgesteld dat zich in de zuidelijke helft van het plangebied een archeologische vindplaats bevindt. Hier zijn resten uit de Vroege Bronstijd vastgesteld in de vorm van archeologische grondsporen en vondsten.

Op de specifieke onderzoeksvragen in het PvE kunnen de volgende antwoorden worden gegeven:

Zijn in het onderzoeksgebied archeologische resten aanwezig en zo ja, wat is hiervan de omvang, (diepte)ligging, aard, datering, gaafheid en conservering?

Tijdens het veldonderzoek is op één locatie in de proefsleuf een vindplaats aangetroffen. Het betreft een gebied van 100 m² waarbinnen archeologische grondsporen en vondsten zijn waargenomen. De grondsporen bevinden zich in de top van de natuurlijke ondergrond, die hier op een gemiddelde diepte van 90 cm -Mv is vastgesteld. Het betreft drie kuilen en een paalspoor. In een van de kuilen zijn aardewerk en vuurstenen fragmenten verzameld. Een van de fragmenten aardewerk vertoont wikkeldraadversiering. Dit fragment wordt gedateerd in de Vroege Bronstijd. In de nabijheid van de sporen is nog meer aardewerk aangetroffen, waaronder nog twee scherven wikkeldraadaardewerk. Het overige aardewerk vertoont geen diagnostische kenmerken. Het betreft handgevormd aardewerk dat gemagerd is met steengruis. Het materiaal kan niet nader gedateerd worden dan de periode Neolithicum t/m IJzertijd. Veel van de vondsten zijn niet in een stratigrafisch intacte context vastgesteld; zij zijn afkomstig uit een menglaag, het opgravingsvlak en een ontginningsgreppel.

De vindplaats is onderhavig geweest aan diepe ploegwerkzaamheden, ook al lijken de ontginningsgreppels hier in mindere mate aanwezig te zijn dan elders in het plangebied. Diepere grondsporen zijn wel bewaard gebleven. Na de aanleg van de ontginningsgreppels werd de vindplaats afgedekt met een dik plaggendek, waardoor de sporen goed bewaard zijn gebleven. De conservering van het aangetroffen materiaal lijkt goed, waarbij opgemerkt dient te worden dat er geen bot of macrobotanische resten gevonden zijn.

Welke uitspraken kunnen op basis van de aangetroffen resten worden gedaan over de functie van de aangetroffen sporen, structuren en vondsten?

Binnen het plangebied zijn drie kuilen en een paalkuil vastgesteld. Er is een relatief geringe hoeveelheid vondstmateriaal verzameld. Aangezien het opgegraven deel een klein oppervlak heeft en structuren e.d. ontbreken, is het moeilijk om een uitspraak te doen over de functie van het terrein. De vindplaats maakt mogelijk deel uit van een nederzettingsterrein, waarbij de kern van de nederzetting in de directe nabijheid van het plangebied gezocht moet worden. Uit de omgeving van het

plangebied zijn geen andere waarnemingen uit de Vroege Bronstijd bekend, wat deze ontdekking wel bijzonder maakt.

Welke activiteiten zijn op de diverse vindplaatsen uitgevoerd?

Er kan aan de hand van de aangetroffen resten geen uitspraak gedaan worden over plaatsgebonden activiteiten.

Wat is de relatie tussen de aangetroffen sporen en structuren enerzijds en het landschap en de geologie anderzijds?

De vindplaats ligt ter hoogte van een smeltwaterterras. Hierop heeft zich een podzolbodem ontwikkeld en is later een plaggendek aangelegd. Het betreft een gebied met vruchtbare gronden dat relatief hoog ligt, waarbij de gemeten vlakhoogtes aangeven dat de vindplaats op een opduiking ligt. Hierdoor is het al van oudsher aantrekkelijk geweest voor bewoning, wat door de aangetroffen vindplaats bevestigd wordt. Een directe relatie tussen het landschap en de sporen kan niet gelegd worden, aangezien er geen duidelijke uitspraak gedaan kan worden over de betekenis van de sporen.

Wat is de hoeveelheid, kwaliteit, aard, spreiding en datering van het vondstmateriaal? Wat is de informatiewaarde van het vondstmateriaal, per vondstcategorie?

Er zijn in totaal 35 vondsten aangetroffen. Het betreft negentien fragmenten aardewerk, zestien vuursteenfragmenten en een fragment glas.

Het aardewerk uit de Prehistorie is voornamelijk aangetroffen ter hoogte van de vindplaats. Het materiaal ligt grotendeels niet meer in zijn oorspronkelijke context. Twee scherven zijn verder in het noorden van de proefsleuf aangetroffen en zijn afkomstig uit twee ontginningsgreppels. Ook deze fragmenten liggen niet meer in hun oorspronkelijke context. Van de meeste fragmenten ontbreken de diagnostische kenmerken om het aardewerk aan een exacte periode toe te kunnen schrijven. Globaal kan aan dit materiaal een datering vanaf het Neolithicum t/m de IJzertijd gegeven worden. Drie fragmenten aardewerk kunnen op grond van hun versiering beschreven worden als wikkeldraadaardewerk uit de Vroege Bronstijd. In het donkerbruingrijze plaggendek (S1004) zijn twee fragmenten geglazuurd steengoed en een fragment geglazuurd roodbakkerend aardewerk gevonden. Een van de fragmenten steengoed kan in de 16e eeuw gedateerd worden; het andere fragment is met een datering in de 18e eeuw recenter van aard. Het fragment roodbakkerend dateert uit de 17e eeuw.

Er zijn zestien fragmenten vuursteen aangetroffen, waarvan een fragment na nadere inspectie natuurlijk lijkt te zijn. De vijftien andere fragmenten zijn afkomstig uit een kuil ter hoogte van de vindplaats. Het betreft grotendeels kleine fragmenten bewerkingsafval. Er zijn geen werktuigen gevonden.

In het plaggendek (S1004) is één fragment glas aangetroffen. Het gaat om wit glas dat in de Nieuwe tijd is gedateerd.

Wat is de diepteligging (t.o.v. maaiveld), de dikte en de stratigrafische positie van de archeologische laag waarin de archeologische resten zijn aangetroffen?

Ter hoogte van de vindplaats is geen sprake van een archeologische laag. De archeologische resten zijn in een archeologisch grondspoor, het opgravingsvlak, een ontginningsgreppel en een menglaag vastgesteld. Het opgravingsvlak, oftewel de top van de C-horizont, waar ook de archeologische grondsporen zijn in aangetroffen, bevindt zich ter hoogte van de vindplaats op een diepte van circa 90 cm -Mv.

Kan er op grond van vondsten en bodemkundige gegevens een datering worden verkregen van het ontstaan van het plaggendek en een eventuele oude akkerlaag?

Uit het plaggendek zijn drie fragmenten aardwerk verzameld. Het oudste fragment, een fragment geglazuurd steengoed, wordt gedateerd in de 16e eeuw. Aangenomen wordt dan ook dat omstreeks die tijd begonnen is met de aanleg van het plaggendek. Deze grondverbetering door middel van ontginningsgreppels lijkt vóór de aanleg van het plaggendek plaatsgevonden te hebben, aangezien er geen sporen van diepe grondwerkzaamheden in het plaggendek zijn vastgesteld. Alleen in het uiterste zuiden van het plangebied is mogelijk een oude akkerlaag aanwezig. Hierin zijn echter geen vondsten gedaan, wat de datering van deze laag niet mogelijk maakt.

Wat is de mate van bodemverstoringen als gevolg van de vroegste ontginning en de latere agrarische activiteiten?

In het hele plangebied zijn ontginningsgreppels ten behoeve van grondverbetering aangetroffen. Hierbij is een deel van de podzolbodem vermengd geraakt met de opgebrachte grond en zijn greppels tot (diep) in de natuurlijke ondergrond gegraven. Er is hierdoor sprake van grootschalige bodemverstoring. Na de aanleg van de greppels is er een plaggendek aangelegd. Dit dek heeft zich in de loop van de eeuwen tot een dik pakket ontwikkeld, waardoor de natuurlijke ondergrond goed beschermd is tegen recentere grondbewerkingen. Alleen in het noorden van het plangebied ontbreekt dit plaggendek; hier is alleen een restant van de podzolbodem en de top van de C-horizont (op een diepte van 70 cm -Mv) vastgesteld.

6.2 Aanbevelingen

Is in het plangebied vervolgonderzoek noodzakelijk of kunnen door beheersmaatregelen de archeologische resten in situ bewaard worden?

Aangezien de archeologische resten die zijn aangetroffen in plangebied direct zijn opgegraven, geïnterpreteerd en verwerkt conform de eisen in het PvE (Nieuwenhuis, 2010), worden er geen verdere aanbevelingen meer gedaan met betrekking tot de vindplaats.

Wat betreft het overige deel van het plangebied zijn tijdens het onderzoek geen aanwijzingen gevonden voor de aanwezigheid van een vindplaats. Het plangebied is sterk beïnvloed door de aanleg van de ontginningsgreppels, waardoor het over grote delen verstoord is. Ook de geringe hoeveelheid vondsten die elders in het plangebied is verzameld kan als bevestiging gezien worden dat het zeer onwaarschijnlijk is dat zich hier (nog intacte) archeologische resten bevinden. Het plangebied wordt derhalve vanuit archeologisch oogpunt vrijgegeven.

RAAP-RAPPORT 2271

Plangebied Zilverzandtracé te Holten
Inventariserend veldonderzoek (proefsleuven) en opgraving

Wel wordt opgemerkt dat in de directe omgeving van het plangebied nog meer archeologisch resten behorende tot het nederzettingsareaal aanwezig zullen zijn. Geadviseerd wordt om ook bij toekomstige diepe grondwerkzaamheden in de directe nabijheid van het plangebied een archeologisch onderzoek te laten uitvoeren.

Indien bij de uitvoering van de werkzaamheden toch onverwacht archeologische resten worden aangetroffen, dan is conform artikel 53 en 54 van de Monumentenwet 1988 (herzien in 2007) aanmelding van de desbetreffende vondsten bij de Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap c.q. de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed verplicht (vondstmelding via ARCHIS).

Literatuur

- Butler, J. & H. Fokkens**, 2005. Van steen naar brons. Technologie en materiële cultuur. In: Kooijmans, L.P.L., P.W. van den Broeke, H. Fokkens & A. van Gijn (red.). *Nederland in de prehistorie*. Uitgeverij Bert Bakker, Amsterdam.
- Diepeveen, M. & C.W. Koot**, 2005. Het Zilverzand- en Wansinktracé in Holten, gemeente Rijssen-Holten: een bureauonderzoek naar de kans op de aanwezigheid van waardevolle archeologische vindplaatsen in het tracé en aangrenzende ontwikkelingslocaties en het advies hoe daarmee om te gaan in het kader van de archeologische monumentenzorg. *Vestigia-rapport V217*. Vestigia, Amersfoort.
- Ebbers, G. & H. van het Loo**, 1992. *Bodemkaart van Nederland 1:50.000; blad 28 Oost-29, Almelo-Denekamp*. Stichting voor Bodemkartering, Wageningen.
- Fokkens, H.**, 2005. Woon-stalhuizen op zwerfende erven. Nederzettingen in bekertijd en bronstijd. In: Kooijmans, L.P.L., P.W. van den Broeke, H. Fokkens & A. van Gijn (red.). *Nederland in de prehistorie*. Uitgeverij Bert Bakker, Amsterdam.
- Kleinsman, W.B & G.W. de Lange**, 1978. *Geomorfologische kaart van Nederland 1:50.000; blad 28 Oost-29 Almelo-Denekamp*. Stichting voor Bodemkartering/Rijks Geologische Dienst, Wageningen/Haarlem.
- Nieuwenhuis, M.**, 2010. *Programma van Eisen Zilverzandtracé, Holten, gemeente Rijssen-Holten*. Het Oversticht, Zwolle.

Gebruikte afkortingen

ARCHIS	ARChEologisch Informatie Systeem
GPS	Global Positioning System
KNA	Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie
-Mv	beneden maaiveld
PvE	Programma van Eisen
S	spoornummer
SIKB	Stichting Infrastructuur Kwaliteitsborging Bodembeheer

Verklarende woordenlijst

BC-horizont

Overgang van de B- naar de C-horizont.

B-horizont

Een minerale (soms moerige) horizont in een bodem, waarin een of meer van de volgende kenmerken voorkomen: 1. inspoeling van kleimineralen, aluminium, ijzer of humus uit hoger liggende

horizonten, al dan niet in combinatie; 2. (bijna) volledige homogenisatie met bovendien zodanige veranderingen dat: a). nieuwvorming van kleimineralen is opgetreden, en/of b). aluminium en ijzer(hydro)oxiden zijn vrijgekomen, of c). een blokkige of prismatische structuur is ontstaan.

C-horizont

Horizont die niet (of weinig) is veranderd door bodemvorming; het oorspronkelijke moedermateriaal.

cultuurlaag

Bodemhorizont met sporen van menselijke activiteiten (schofstekken, artefacten), echter zonder duidelijke bewoningssporen.

enkeerdgronden

Dikke eerdgrond (= laag met donkere, min of meer rulle grond, met organische en anorganische bestanddelen) ontwikkeld op zandgrond onder invloed van de mens; worden ook wel essen genoemd.

esdek

Oud verhoogd bouwland, ontstaan door ophoging ten gevolge van bemesting. Voor de bemesting werden plaggen of met zand vermengde potstalmest opgebracht. De term es is gangbaar in Noord- en Oost-Nederland. In Midden-Nederland wordt gesproken van enk of eng en in Zuid-Nederland van akker of veld.

gidsartefact

Een kenmerkend artefacttype dat gedurende een bepaalde, nauw omschreven periode in gebruik is geweest en daarna niet meer.

grondsporen

Sporen van menselijke werkzaamheden in het verleden (kuilen, greppels, paalgaten), herkenbaar als verkleuringen en verstoringen van de bodemstructuur.

grondwatertrap

Traject tussen de gemiddeld hoogste en de gemiddeld laagste grondwaterstand.

horizont

Een bodemlaag waarin zich bepaalde bodemkundige processen afspelen.

in situ

Achtergebleven op exact de plaats waar de laatste gebruiker het heeft gedeponeed, weggegooid of verloren. Behoud in situ: het behouden van archeologische waarden in de bodem.

leem

Grondsoort die wordt gekenmerkt door een hoog siltgehalte (bodemdeeltjes tussen 0,002 en 0,05 mm).

nederzetting(sterrein)

Woonplaats; de aard en samenstelling van het in het veld aangetroffen sporen en materiaal wordt geïnterpreteerd als resten van bewoning in het verleden.

periglaciaal

Heeft betrekking op de stroken rondom het door landijs bedekte gebied, op het daarop heersende klimaat en op kenmerkende verschijnselen in dit gebied.

plaggendek

Oud verhoogd bouwland, ontstaan door ophoging ten gevolge van bemesting. Voor de bemesting werden plaggen of met zand vermengde potstalmest opgebracht.

potstal

Uitgediepte veestal.

Prehistorie

Dat deel van de geschiedenis waarvan geen geschreven bronnen bewaard zijn gebleven.

silt

Gronddeeltjes ter grootte van 0,002 tot 0,05 mm.

smeltwater

Water dat ontstaat bij smelting van sneeuw en van gletsjerijs.

stratigrafie

Opeenvolging van lagen.

stuwwal

Door de druk van het landijs in het Saalien opgedrukte rug van scheefgestelde preglaciale sedimenten.

terras

Door een rivier verlaten en daarna versneden dalbodem.

vindplaats

Plaats waar archeologisch materiaal is verzameld of te verzamelen is.

Overzicht van figuren, tabellen en bijlagen

- Figuur 1.** De ligging van het plangebied en de bekende archeologische vindplaatsen uit de omgeving; inzet: ligging in Nederland (ster).
- Figuur 2.** Het plangebied geprojecteerd op een uitsnede uit de geomorfologische kaart (bron: Kleinsman & De Lange, 1978). Het plangebied maakt deel uit van een smeltwaterterras (code 4E3).
- Figuur 3.** Het plangebied op een uitsnede van de bodemkaart (bron: Ebbers & Van het Loo, 1992). Ter hoogte van het plangebied zijn hoge zwarte enkeerdgronden bekend (code zEZ23).
- Figuur 4.** Hoogte van het opgravingsvlak met de zone waarin archeologische grondsporen zijn aangetroffen.
- Figuur 5.** Profielopname oostprofiel zuidelijk deel van de proefsleuf.
- Figuur 6.** Meest voorkomend profiel, zoals aangetroffen in het centrale deel van de proefsleuf.
- Figuur 7.** Het bodemprofiel in het noorden van het plangebied. Hier is geen plaggendek vastgesteld.
- Figuur 8.** Een vlakopname van het zuidelijke deel van de proefsleuf met noordwest-zuidoost georiënteerde ontginningsgreppel.
- Figuur 9.** Het vlak ter hoogte van het midden van de proefsleuf (foto is vanuit het noorden genomen). Hier zijn bredere ontginningsgreppels waargenomen dan in het zuidelijke deel van de proefsleuf.
- Figuur 10.** Het noordelijke deel van de proefsleuf. In de verte is een recente verstoring te zien.
- Figuur 11.** Een van de ontginningsgreppels in profiel.

RAAP-RAPPORT 2271

Plangebied Zilverzandtracé te Holten
Inventariserend veldonderzoek (proefsleuven) en opgraving

Figuur 12. De recente verstoring in het noorden van de proefsleuf. Mogelijk betreft het een drinkkuil voor vee die later is dichtgegooid.

Figuur 13. Het deel van de sleuf waar archeologische sporen zijn aangetroffen. Goed zichtbaar is de grijze vlek die uiteindelijk een kuil (S1) bleek te zijn.

Figuur 14. Profielopname van S1.

Figuur 15. Vlakopname van de oostelijke uitbreiding. Het houtskoolrijke spoor (S19) ter hoogte van de putrand is duidelijk zichtbaar.

Figuur 16. Coupe door S19.

Figuur 17. Een fragment wikkeldraadaardewerk (vstnr. 2), gevonden in ontginningsgreppel (S4).
Schaal 1:1.

Figuur 18. De vondsten uit S1 (vstnr. 9). Schaal 1:1.

Figuur 19. Afbeelding van aardewerk met wikkeldraadversiering, gevonden bij de Renkumse Beek (bron: Butler & Fokkens, 2005).

Figuur 20. Vondsten uit het plaggendek. Schaal 1:1.

Tabel 1. Geologische en archeologische tijdschaal.

Tabel 2. Overzicht sporencategorieën.

Tabel 3. Scoretabel waardestelling van de vindplaats.

Bijlage 1. Sporenlijst.

Bijlage 2. Vondstenlijst.

Kaartbijlage 1. Resultaten proefsleuvenonderzoek en opgraving.

Bijlage 1. Sporenlijst

spoor	vlak	vorm	vorm coupe	diepte coupe	interpretatie	kleur	laaginter-pretatie	opmerking
1	1	onregelmatig	kom	55	kuil	donkergrijsbruin	-	-
1	1	onregelmatig	kom	55	kuil	donkergeel	-	-
2	1	onregelmatig	onregelmatig	20	dierlijke verstoring	donkergrijsgeel	-	-
3	1	onregelmatig	-	0	verstoring recent	donkerbruingrijs	-	-
4	1	langwerpig/lineair	kom	3	greppel	donkergrijsbruin	-	-
5	1	ovaal	-	0	greppel	donkerbruingrijs	-	-
6	1	langwerpig/lineair	-	0	greppel	donkerbruingrijs	-	-
7	1	rechthoekig	onr	10	Vervallen	donkergrijsgeel	-	-
8	1	langwerpig/lineair	-	0	greppel	donkerbruingrijs	-	-
9	1	langwerpig/lineair	-	0	greppel	donkerbruin	-	-
10	1	langwerpig/lineair	-	0	greppel	donkerbruin	-	-
11	1	langwerpig/lineair	-	0	greppel	donkerbruin	-	-
12	1	onregelmatig	-	0	verstoring recent	donkerbruin	-	oude kolk, plastic, melkbussen
13	2	ovaal	nmb	1	natuurlijke verstoring	lichtbruingeel	-	-
14	2	ovaal	nmb	1	natuurlijke verstoring	lichtbruingeel	-	-
15	1	ovaal	kom	23	kuil	bruingrijs	-	-
16	1	rond	-	0	dierlijke verstoring	bruingrijs	-	-
17	1	rond	nmb	6	natuurlijke verstoring	bruingrijs	-	-
18	1	rond	nmb	8	natuurlijke verstoring	bruingrijs	-	-
19	1	rond	kom	38	kuil	donkerbruingrijs	-	-
19	1	rond	kom	38	kuil	bruingrijs	-	-
20	1	rond	kom	12	natuurlijke verstoring	lichtbruingrijs	-	-
21	1	rond	onregelmatig	8	natuurlijke verstoring	bruingrijs	-	-
22	1	ovaal	onregelmatig	5	natuurlijke verstoring	bruingrijs	-	-
23	1	ovaal	kom	20	paalkuil: grondspoor kuil voormalige paal.	grijsbruinwit	-	-
24	1	ovaal	nmb	1	Vervallen	bruingrijs	-	-
25	1	ovaal	nmb	1	Vervallen	lichtgrijsgeel	-	-
1000	1	n.v.t.	-	0	natuurlijke laag	lichtbruingeel	BC-horizont	vlak zuidelijke deel put; doorsneden door esgreppels
1001	1	n.v.t.	-	0	natuurlijke laag	lichtgeel	Cg-horizont	vlak
1002	1	n.v.t.	-	0	menglaag	donkergrijsgeel	-	-
1003	1	n.v.t.	-	0	bouwwor, recent	zwartbruin	Ap-horizont	-
1004	1	n.v.t.	-	0	ophogingslaag	donkerbruin	Aa-horizont	zwart plaggendek
1005	1	n.v.t.	-	0	ophogingslaag	donkerbruingrijs	Aa-horizont	plaggendek, lichter van kleur
1006	1	n.v.t.	-	0	ophogingslaag	donkergrijsbruin	Aa-horizont	of oude akkerlaag
1007	1	n.v.t.	-	0	ophogingslaag	donkergrijs	Aa-horizont	of fossiele bouwwor
1008	1	n.v.t.	-	0	natuurlijke laag	grijs	E-horizont	haarpodzol
1009	1	n.v.t.	-	0	natuurlijke laag	donkerbruin	B-horizont	-
1010	1	n.v.t.	-	0	ophogingslaag	bruingrijs	-	lichter deel plaagendek
1011	1	n.v.t.	-	0	ophogingslaag	donkerbruingrijs	Aa-horizont	basis es
1012	1	n.v.t.	-	0	ophogingslaag	donkergrijsbruin	-	basis es

Bijlage 2. Vondstenlijst

vondstnr.	spoonr.	materiaal	materiaalgroep	aantal	totaal gewicht	bedindatering	einddatering	opmerking
1	1001	Keramiek	aardewerk, handgevormd	1	9	Neolithicum	IJzertijd	-
2	4	Keramiek	aardewerk, handgevormd	1	20	Bronstijd vroeg	Bronstijd vroeg	-
3	1002	Keramiek	aardewerk, handgevormd	6	13	Neolithicum	IJzertijd	ook een fragment wikkeidraad
4	1002	Keramiek	aardewerk, handgevormd	2	4	Neolithicum	IJzertijd	-
5	1	Keramiek	aardewerk, handgevormd	1	12	Neolithicum	IJzertijd	-
6	8	Keramiek	aardewerk, handgevormd	1	5	Neolithicum	IJzertijd	-
7	8	Keramiek	aardewerk, handgevormd	1	13	Neolithicum	IJzertijd	-
8	1001	Keramiek	aardewerk, handgevormd	1	7	Neolithicum	IJzertijd	-
9	1	Vuursteen	afval	15	11	Bronstijd vroeg	Bronstijd vroeg	-
9	1	Keramiek	aardewerk, handgevormd	2	4	Bronstijd vroeg	Bronstijd vroeg	-
10	1004	Glas	glas	1	21	Nieuwe tijd B	Nieuwe tijd C	-
11	1004	Keramiek	steengoed, geglazuurd	1	10	Middeleeuwen laat B	Nieuwe tijd A	-
12	1004	Keramiek	steengoed, geglazuurd	1	12	Nieuwe tijd B	Nieuwe tijd B	-
12	1004	Keramiek	roodbakken, geglazuurd	1	11	Nieuwe tijd A	Nieuwe tijd A	-
13	16	Vuursteen	vuursteen, natuurlijk	1	8	niet ingevoerd	niet ingevoerd	-